

NFK ve Tasavvuf.docx

By NFK a

Necip Fazıl Kısakürek'in Tasavvuf Anlayışı

Necip Fazıl Kısakürek's Understanding of Sufism

Kâzım Albayrak¹

Öz:

Necip Fazıl Kısakürek, mürşidi Abdülhakim Arvâsî Hazretleri'yle tanıştıktan sonra tasavvuf yoluna girmiş hem amelî hem nazarî cepheden tasavvuftan beslenmiştir. Tasavvuf, Necip Fazıl'ın fikriyatında dönüm noktası olmuş, ondan sonra çile ve mücadele dolu bir zühhd hayatını tercih etmiştir. Onun seyr ü sülûkü *Büyük Doğu* dergilerini çıkarma ile başlamış, bu uğurda baskılara göğüs germiş, öte yandan nefis muhasebesi ve iç oluşuna dair bir aşama yaşamıştır. Başta *O ve Ben* olmak üzere bir çok eserinde onun tasavvuf kaynaklı hayat hikayesini görmemiz mümkündür. Ancak o, tekkede oturan bir mürid olmamış, Müslümanlara Büyük Doğu ismiyle bir toplum projesi sunmuş ve bunun cemiyete nakşî davasını gütmüştür. Aynı zamanda eserleriyle de tasavvufî ilkeleri yansıtmıştır. O, mürşidinin de tavsiyesiyle İmâm-ı Rabbânî Hazretleri'ne yönelmiş olup onun *Mektubat* adlı eserinden seçme parçaları *Büyük Doğu* dergilerinde yayınlamış ve sonra bunları kitaplaştırmıştır. *Mektubat*'ın gündemde olması hususunda da onun öncü rolü olmuştur. Ayrıca Necip Fazıl'ın da eserlerinde çokça atıfta bulunduğu İmam Gazâlî gibi “entelektüel kriz” yaşadığını ve her ikisinin de tasavvufta karar kıldığını ilâve edelim. Bu makalede tafsil ettiğimiz üzere o, tasavvufu zâhir-bâtın birlikteliğinde ele almış, nazarî ve amelî cephesiyle Büyük Doğu ideolojisinde bunu işlemiştir.

Anahtar kelimeler: Tasavvuf, Nur, Abdülhakim Arvâsî, Derin ve Gerçek Mümin.

¹ Doktora Öğrencisi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Temel İslâm Bilimleri Ana Bilim Dalı, İstanbul/Türkiye, kelam123@gmail.com, Orcid: 0000-0002-3126-694X

Necip Fazıl Kısakürek's Understanding of Sufism

Abstract

After meeting his master, Abdulhakim Arvasi, Necip Fazıl come in Sufism line both practically and theoretically. Sufism became a turning point in Necip Fazıl's thought, and after that he preferred a life of asceticism full of suffering and struggle. However, he was never a disciple sitting in a lodge, he presented a social project called the Great East to the Muslims and pursued the cause of its embroidery to the community. At the same time, he shined mystical principles with his works. With the advice of his mentor, he turns to Imam-i Rabbani. He greatly benefited from his ideas as well as the spirituality of that elder, published selected parts of the work "Letters" in Büyük Doğu magazines and then published them into a book. Let's add that Necip Fazıl experienced an "intellectual crisis" like Imam Ghazali, whom he references a lot in his works, and both of them settled on Sufism. As described in this article, he dealt with mysticism in the togetherness of the outward and the inward and worked in the ideology of the Great East with its theoretical and practical aspects.

Key words: Sufism, Nur, Abdulhakim Arvasi, Deep and True Believer.

Giriş

Necip Fazıl Kısakürek'in fikriyatında tasavvuf merkezi bir konuma sahiptir ve hayatındaki dönüşümde de etkili olmuştur. O, yaşadığı “entelektüel kriz” sonucu her şeyden şüphe etmiş ve zihnindeki bütün şüphelerin çözümlerini Esseyid Abdülhakim Arvâsî'de (ö. 1362/1943) bulmuştur.

Kâinat muhasebesi ve sistem arayışına giren Necip Fazıl'ın, “fikir çilesi”nin çözümleri için gittiği mürşidi Abdülhakim Arvâsî'den ilk talebi ise insan ve toplum meselelerinin halli olur. Nitekim onun anlatımına göre, “dünyaya ait bir talep olarak görülüp önce red tavrı gösterilse bile ötelere gelen bir emirle, ötelere muradı olarak” bu dünyanın mahsup sırları Necip Fazıl'a öğretilir, gösterilir.²

Necip Fazıl'ın sistemleştirip cemiyete sunduğu dünya görüşünde tasavvuftan çekilen ilmekler ana düğümlerdir. Onun tasavvufî nitelikli birçok eseri yanında bu hususta görüşlerini topluca bulacağımız *İdeolocya Örgüsü* ile *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu* eserlerini özellikle sayabiliriz. Ebû Nasr Serrâc'a (ö. 378/988) göre; “İslâmî ilimlerin zirve noktası demek olan tasavvufun”³ kapsayıcı olan tefekkür ve hikmet boyutunun, Necip Fazıl'ın fikriyatında da terkibî vâhidler ve hikmet kıvılcımları olarak her zaman bulunduğunu söylememiz mümkündür. O bu hususu şöyle ifade eder:

“Derin ve gerçek mü'min, olanca dâvaları ve gâyeleriyle girift ve ebedî insanı; girift ve ebedî oluş muammasını yalnız tasavvufta bulur ve onu kâinatın topyekûn hesabını veren biricik dünya görüşü kaynağı telakki eder.”⁴

Necip Fazıl'ın “fikir çilesi” dediği ıstırap, onun akılla gönlü birleştirmesi ve âhenkli bir toplum nizamı kurmak istemesinden kaynaklı bir gayretin neticesidir. Öyle ki şiirlerinde de “fikir çilesi” bâriz olarak görülür, zaten şiir kitabının adı da *Çile*'dir. Necip Fazıl insan ve toplum meselelerinin halli yolunda tıpkı İmam Gazâlî (ö. 505/1111) gibi felsefî tefekküre ve analitik düşünceye başvurarak fikirlerini sistemli bir şekilde ortaya koyar.⁵

Onun otobiyografi tarzındaki “*O ve Ben*” başlıklı eseri tasavvufî hayat hikâyesini bütün yönleriyle anlattığı önemli bir eserdir.⁶ Abdülhakim Arvâsî Hazretleri tarafından Necip Fazıl'a

² Necip Fazıl Kısakürek, *Tanrı Kulundan Dinlediklerim* (İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 2019), s. 14.
³ Ebû Nasr Serrâc *Tûsî, el-Lüma'*, çev. Hasan Kâmil Yılmaz (İstanbul: Erkam Yayınları, 2016), s. XIII. (Necip Fazıl'ın tercimin önsözünden)
⁴ Necip Fazıl Kısakürek, *İdeolocya Örgüsü* (İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 2017), s. 186.
⁵ Turan Koç, “Necip Fazıl'a Göre Felsefî Tefekkür ve Tasavvuf”, *Yeni Türkiye* XXIX/119 (Eylül 2021), s. 111-116.
⁶ Necip Fazıl'ın üç adet otobiyografi eseri bulunmaktadır. *O ve Ben* eserinde mürşidi merkezde olmak üzere, “Tanrıncaya Kadar (1904-1934)”, “Tanıdıktan Sonra (1934-1943)”, “O Günden Beri (1943'ten sonra)” şeklinde üç bölümlüdür. *Bâbîlî* eseri ise mürşidi yine merkezde olmak üzere ağırlıklı olarak fikir ve sanat dünyası ile

ilk söylenen ise tasavvufun temel ilkesi olan şu husustur: “Bu iş kitapla olmaz. Akılla da varılmaz. Hiç yemeğin lezzeti çatal bıçakla aranıp bulunabilir mi?”⁷

Necip Fazıl, Abdülhakim Arvâsi Hazretleri ile tanıştıktan sonra *Büyük Doğu* dergilerini çıkarmaya karar vermiş ve rejimin dindarlara saldırılarına karşı ileri atılmış, yepyeni bir gençlik yağurmuştur. Kendi tâbiriyle, “otuz yaşına kadar tıknefes yaşayan ve bir iki şiir kitabından başka bir şey veremeyen” iken, mürşidiyle tanıştıktan sonra velud bir kalem olmuş ve bu hususu, “kalemime, fetih ve inkişaf onunla geldi.”⁸ diye ifadelendirmiştir.

Ayrıca Necip Fazıl, tasavvufu sadece tekkede dervişlik olarak algılamamıştır. O, bâtın yolu ve insanın iç hayatı olarak tasavvuf kavramını kullanmış, tarikat kavramına ise daha az yer vermiştir. Nitekim bütün fikrini manzumeleştirdiği *İdeolocya Örgüsü* eserinde tasavvuf kelimesi 46 kere kullanırken tarikat kelimesi dört yerde geçmektedir. Zira Necip Fazıl’ın tasavvuf anlayışı da doğrudan toplumsal bir yön barındırır. Öyle ki, **14** *İmâm-ı Rabbânî (ö. 1034/1624) ve Mevlânâ Hâlid (ö. 1242/1827) gibi aksiyoner mutasavvıfları misal vererek, “içtimaî fayda planında en hareketli faaliyetlere bürünme” şeklinde bir tasavvuf anlayışını savunarak “Bu da, ferdî mârifete mukabil onun ilk ve yetiştirici zemini olarak, içtimaî mârifet olacaktır.”⁹ der. O, “Allah’ta fâni olmak hikmetinin içtimaî hayata aksediş tarzı”na işaret eder. Yine ona göre, “bu davanın içtimaî hayata aksediş tarzı ise en üstün dünya görüşünün nizamı içinde yani cemiyette fâni olmak şeklinde” tezahür edecektir.*

Birçok eserinde tasavvufu Allah Resulü’nün bâtını olarak ifade eder, yani ona göre “İslâm’ın zâhiri şeriat, bâtını ise tasavvuf”¹⁰ur. Öyle ki tasavvufu sadece nefis tezkiyesi ile sınırlamaz; İslâm’ın derinliği olarak tanımlar. Sık sık kullandığı “derin ve gerçek Müslüman” ifadesi de bu terkip içerisinde anlam kazanır. Derinlik tasavvufu ifade ederken, gerçeklik şeriatın ifadesidir. “Derin ve gerçek Müslüman” da, tasavvuf ile iç oluşunu tamamlama yolunda derinleşirken bundan aldığı ilhamla şer’i kaidelere sıkı sıkıya bağlı olarak dış oluşunu tamamlamaya çalışan ve yine onun sayesinde içte derinleşmesini sürdüren insandır. Dolayısıyla “İslâmiyetin emir subaylığı”¹¹ olarak nitelediği Büyük Doğu ideolojisinde, tasavvufu, iman ve

ilgilidir. *Kafa Kağıdı* ise “ruh hayatını resimlendirmeyi” amaçladığı yarım kalmış veya yarım bırakılmış üçüncü **7** son otobiyografi eseridir.

⁷ Necip Fazıl Kısakürek, *O ve Ben* (İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 2017), s. 93.

⁸ Kısakürek, *O ve Ben*, s. 129-130.

⁹ **10** Kısakürek, *İdeolocya Örgüsü*, s. 189.

¹⁰ Necip Fazıl Kısakürek, *Doğru Yolun Sapık Kolları* (İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 2014), s. 79; Necip Fazıl Kısakürek, *Batı Teşekkürü ve İslâm Tasavvufu* (İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 2014), s. 100; Kısakürek, *İdeolocya Örgüsü*, s. 185-189.

¹¹ Kısakürek, *İdeolocya Örgüsü*, s. 12.

aksiyon birlikteliği olarak görür; temel eseri olan *İdeolocyâ Örgüsü*'nde "Dışı ve İçiyle İslâm" bahsinde Şeriat-Tasavvuf birlikteliğine vurgu yapar.¹²

Necip Fazıl'ın İslâm'ı anlama usulü bütüncül (küllî) olup fıkıh ve tasavvuf, zâhir ve bâtın onda ayrılmaz. Kullandığı terkiplerden de anlaşıldığı üzere zâhir ve bâtın dengesi onda her zaman önemlidir. Öyle ki, kat'î zâhirci olanları "ham ve kaba softa" olarak, "tarikât ve mârifet taslayan" ancak içi boş ve yalancı olanları "sahte sofi" olarak tanımlamakta, her iki grubu da tasavvuf ve şeriaten mahrum olarak görmektedir.¹³ *İdeolocyâ Örgüsü* eserinde müstakil bahislerde bu grupları incelemektedir.

Necip Fazıl, İslâm'ı anlama usulünü ve bağlı olduğu çizgiyi net olarak şöyle ifade eder:

"İslâmiyet'i feyzenlendirme bahsinde biricik hak yolu, derin ve gerçek müslümanların, hem zâhir ve hem bâtında dosdoğru istikametleridir. Kâinatın Efendisi ve Allah'ın Sevgilisi'ne ait zâhirî cepheyle (Şeriat), bâtınî cepheyi (tasavvuf) bir arada birbirleriyle tam âhenk ve bilhassa şeriate mutlak intibak hâlinde benimseyen ve topyekûn dünya ve kâinata tatbik edenlerin yolu... "Fırka-i Nâciye- Kurtulmuşların Fırkası" işte bu tek istikamette yürüyenlere ait topluluk... Sünnet ve Cemaat Ehli topluluğu..."¹⁴

İslâm'ın bütün müesseseleri ve toplum hayatı ile yasaklandığı bir devirde gelen Necip Fazıl, dinî hayatı canlandırmak istemiş, mevcut nesilleri de eleştirerek "yeni nizam-yeni insan"¹⁵ davası gütmüştür. Öyle ki o, Müslüman halka hitap eden eserlerinde edebî zevkle yoğurulmuş "şeriatın ifade ettiği vecdin ahlâkî"¹⁶ ön plana çıkarmış, hâli (aksiyonu) da böyle olmuştur. Necip Fazıl, tek örnek olarak Asr-ı Saadet'i almış, "Sahâbîlerdir bizim tek modelimiz"¹⁷ demiş ve buna göre bir ideoloji/dünya görüşü inşa etmiştir.

Necip Fazıl'ın tasavvuf anlayışı Kur'an-Sünnet çizgisinde olup mürşidinin Nakşî-Hâlîdî geleneği olan medrese-tekke yani ilim-tasavvuf birlikteliğini savunur. Cibril hadisi diye meşhur olan rivayetteki¹⁸ "İman nedir?" suali karşılığı akaid-keîâm, "İslâm nedir?" suali karşılığı fıkıh, "İhsan nedir?" suali karşılığı olan tasavvufun Necip Fazıl'ın sisteminde karşılıklarının olduğunu söyleyebiliriz. Onda İslâmî ilimler bir ve bütündür. Yukarıdaki hadiste geçen ve tasavvufun referanslarından olan ihsan kavramı, Allah'ı görüyormuşçasına kulluk etmek demektir. Necip Fazıl'ın fikriyatı ve sanat edası dahil bütün nefis muhasebesinde bu husus

¹² Kısakürek, *İdeolocyâ Örgüsü*, s. 138.

¹³ Kısakürek, *İdeolocyâ Örgüsü*, s. 177-178.

¹⁴ Kısakürek, *İdeolocyâ Örgüsü*, s. 190.

¹⁵ Necip Fazıl Kısakürek, *Öfke ve Hiciv*, (İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 2008), s. 173.

¹⁶ Kısakürek, *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, s. 190.

¹⁷ Necip Fazıl Kısakürek, *İman ve Aksiyon* (İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 2008), s. 121; Necip Fazıl Kısakürek, *Dünya Bir İnkılâp Bekliyor* (İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 2014), s. 19.

¹⁸ Buhârî, "İman", 1.

(kulluk şuurı ile Allah'ı her daim aramak) görülür. İç ve dış oluş onda birlikte yürür, büyük cihad ve küçük cihadın iç içe oluşu gibi. Onun hayatı tasavvufî terminoloji ile söylersek “ölmeden önce ölme”nin yolculuğudur. Necip Fazıl'ın fikir çilesi ve cihad ile dolu hayatının özeti bu kavramdır.

Araştırmamızın amacı, Necip Fazıl'ın tasavvufa bakışının, sırf zühd hayatı veya tekkede oturan bir dervişlik olmadığı, müridinin yönlendirmelerinden de anlaşılacağı üzere, tasavvufun nazarî ve amelî cephelerinin birlikteliğiyle içtimaî bir mücadeleye atılmış olması hususudur.

Necip Fazıl ve tasavvuf mevzuunda birçok çalışma yapılmıştır. Bu hususta kapsamlı olarak, Ethem Cebecioğlu'nun “Necip Fazıl Kısakürek ve Tasavvuf”, Muhammed Ali Yıldız'ın “Necip Fazıl Kısakürek ve Bazı Görüşleri” başlıklı makalelerini zikredebiliriz. Ayrıca Turan Güler'in “Necip Fazıl Kısakürek'in Hayatında ve Eserlerinde Tasavvuf Olgusu”, İbrahim Baz'ın “Necip Fazıl Kısakürek ve Tasavvuf” ile Nuran Çetin'in “Necip Fazıl'ın Abdülhakim Arvâsî'yi Tanıması ve Tasavvufî Düşünceleri” isimli makalelerini de ilâve edebiliriz.

Bu mevzuda yüksek lisans tezleri de hazırlanmış olup muhteva zenginliği ile dikkatimizi çeken Merve Nur Kılıç, tezinde Necip Fazıl'ın “bohem hayatı”, “kriz entelektüel” ve “metafizik kaygı”larını “arayış evresi”, tasavvufa intisabını ise “sükün evresi” olarak niteler. Ayrıca Necip Fazıl'ın tasavvuf kavramlarını nasıl kullandığını tek tek misallendiren bu çalışmada, “Necip Fazıl'ın, Büyük Doğu başlığı ile İslâm içinde biricik kavrayış ve sezîş yolu olan tasavvufun yaşanabilmesi için zihinsel bir alt yapı inşa ettiği” değerlendirmesi ile bizim de katıldığımız şu indirgemeci iki anlayışa da dikkat çekilir: Birincisi, Necip Fazıl'ın “iman şuurı” göz ardı edilerek onun bazı şahsî kusurlarıyla anılır olması. İkincisi ise Necip Fazıl'ın, sadece edebî ve sanatçı kişiliği ile nitelenir oluşu, fikri ve mücadelesinin geri planda kalışıdır. Halbuki Necip Fazıl, sanatı “Allah'ı aramak” olarak görmüş ve bu ulvî gaye uğrunda sanatını icra etmiştir. Bu çalışmanın netice hükmü ise Necip Fazıl'ın bir “derviş” olduğu hususudur.¹⁹

Bu çalışmamızda, Necip Fazıl'ın tasavvuf anlayışıyla ilgili çerçevesel bir fotoğraf sunabilmek için onun tasavvuf tanım ve tesbitleri, “derin ve gerçek Müslüman”dan muradı, “Muhammedî nur” kavramına yaklaşımı, amelî ve nazarî tasavvuf yönü, Batı tefekkürünü eleştirisi, râbîta ve zikir mevzuları, Selefîliğe bakışı, aksiyonla tasavvufu uzlaştırması,

¹⁹ Merve Nur Kılıç, *Necip Fazıl Kısakürek ve Eserlerinde Tasavvufî Düşünce*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 2018, s. 189-190.

kaynakları gibi bahisler dokuz başlıkta incelenmiş olup sonuç bölümünde de bir değerlendirme yapılmıştır.

1. NECİP FAZIL'IN TASAVVUF TANIM VE TESBİTLERİ

Onun tasavvuf hakkında sıklıkla kullandığı ifadelerden İmâm-ı Rabbânî'nin tesbitlerini benimsediği anlaşılmaktadır. Nitekim İmâm-ı Rabbânî, Büyük Doğu fikriyatında merkezî-mihverî bir rodedir. Necip Fazıl'ın kendi üslûbuyla aktardığı veya özleştirdiği tasavvuf tanımları ise şöyledir:

“Şeriat Resûlün zâhidir, Tasavvuf ise bâtını...”²⁰ Bu tanımı bir başka eserinde ise şöyle yapar: “İslâmın dışı Şeriat, içi Tasavvuf...”²¹ Bir başka eserinde ise şöyle der: “Şeriat Resûlün zâhidir. Tasavvuf ise bâtını...”²² Yine bir başka eserinde, “Tasavvuf, Resûlullah'ın (a.s.) bâtındır.”²³ der.

Necip Fazıl, her şeyin merkezinde Allah Resulü'nü görür. Bu minvalde o tasavvufun kapsamını şöyle belirtir: “Tasavvuf, O'nun ruh emanetidir! Tasavvuf, O'nun bâtındır! Tasavvuf O'nun özüdür!.. O, kâinatın varlık sebebi, Allah'ın Sevgilisi ve insan ehramının son noktasıdır!”²⁴

Necip Fazıl, zengin tasavvuf tanım ve nitelemeleri yaptığı bir eserinde, “sonsuzluğa erme” olarak gördüğü tasavvufun şeriat'e tâbi olma zorunluluğunu, “Şeriat o füze rampasıdır ki, o rampa marifetiyle ve onun âletleriyle fezaaya fırlatılmadan sonsuzluğa ermenin çaresi mevcut değildir.”²⁵ benzetmesiyle ifade eder.

O, hem tasavvufu tek başına dinin esası kabul edenleri hem tasavvuf karşıtlarını eleştirir: Tasavvufu dinin esası kabul edenleri, “şeriatı karşı gizlice omuz çevirmekle” suçlar. Sadece şeriatın tebliğini esas alanları da işin özünü, ruhunu görmemekle suçlayarak, ruh ile beden arasındaki münasebet gibi şeriat ile tasavvuf arasında bir taalluk olduğunu söyler.²⁶

Necip Fazıl, *O ve Ben, Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu, Başbuğ Velilerden 33, Veliler Ordusundan 333, İman ve İslâm Atlası* ve müridinden sadeleştirdiği *Tasavvuf Bahçeleri* ile *Râbita-ı Şerife* eserlerinde tasavvuf kavramlarını tafsil etmiştir.²⁷ Bunun yanısıra Abdülhakim

²⁰ Kısakürek, *Doğru Yolun Sapık Kolları*, s. 80; Kısakürek, *İdeolojya Örgüsü*, s. 187.

²¹ Kısakürek, *İdeolojya Örgüsü*, s. 138.

²² Kısakürek, *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, s.100.

²³ Necip Fazıl Kısakürek, *Konuşmalar* (İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 2017), s. 98.

²⁴ Kısakürek, *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, s. 99.

²⁵ Kısakürek, *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, s. 10-13.

²⁶ Kısakürek, *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, s. 11.

²⁷ Necip Fazıl'daki Tasavvufi kavramların tahlili hususunda bkz. İlyas Ersoy, *Necip Fazıl Kısakürek Düşüncesinin Felsefi Yönü*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 2007, s. 164-179; Ramazan Şanlı, *Necip Fazıl Kısakürek'te Din Duygusu ve Tasavvuf*, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta,

Arvâsî Hazretleri *Tasavvuf Bahçeleri* eserinde, tasavvuf kelimesinin lugat olarak, suf-yün kelimesinden değil, safa kelimesinden geldiğini söyler ve bunu, “Bu dünyanın safası gitti, kederi kaldı.” hadisiyle irtibatlandırır.²⁸ Aynı bahiste lugat mânasının önemli olmadığı, kalp safası ve gönül bütünü yabancıardan arındırmanın mühim olduğu, “ehemmi takdim” ölçüsüne riayetle ifade edilir. Necip Fazıl’ın, mutasavvıf ve sûfî kelimelerinden ziyade “Bâtın Yolu Büyükleri”, “Bâtın Yolu Kahramanları” ifadelerini kullandığını da belirtelim.

Bahsi özetlersek, Necip Fazıl’a göre tasavvuf, hayatın bütün ölçülerini veren ve kişiyi iç ve dış oluş olarak bütünleyen bir yoldur. Bu bütünlük arayışı, onun fikir çilesinin temelinde yatan ve sürekli vurguladığı "derin ve gerçek Müslüman" olma idealine ulaşmanın da yegane yoludur. Zira Necip Fazıl için tasavvuf, sadece zikir ve rabıtan ibaret soyut bir alan değil, bireyin iç dünyasını zenginleştirerek onu toplumsal hayatta da aktif bir şekilde "İslam'ın emir ve subayı" olarak mücadeleye sevk eden dinamik bir kaynaktır.

2. NECİP FAZIL’DA “NUR” VE “MUHAMMEDÎ NUR” KAVRAMLARI

Necip Fazıl eserlerinde nur kavramını tekrar hissi vermeden çokça kullanmakta ve bu kavram ideolojisinin kalbi mesabesinde olmaktadır. Bazen başlıklarda bazen satır aralarında geçmekte ve bu kavramı izah ettiği bahisler de bulunmaktadır.²⁹ Mesela Hz. Peygamber’e aşkının destanı olan, tasavvuf-fıkıh-akaid ölçülerini de parıldatan *Çöle İnen Nur* eserinin isminde “nur” kavramı hemen dikkatimizi çekmektedir. İman, aşk ve sanat tavrıyla kaleme aldığını belirttiği bu eserin “En Evvel ve En Üstün” isimli birinci bölümü, “Sen olmasaydın, sen olmasaydın, âlemleri yaratmazdım.”³⁰ rivayeti, bunu destekleyen hadisler³¹ ve velîlerin sözleriyle bir bütünlük arz etmektedir. “Alından Alına Geçen Nur”, “Nur Çocuk”, “Nur Sütunu” bölüm başlıklarındaki “nur” kelimesi de Hz. Peygamber’e işaret etmektedir. Onun *Nur*

2011, s. 45-94; Merve Nur Kılıç, *Necip Fazıl Kısakürek ve Eserlerinde Tasavvufî Düşünce*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 2018, s. 107-186.

²⁸ Esseyid Abdülhakîm Arvâsî, *Tasavvuf Bahçeleri*, sadeleştiren, Necip Fazıl Kısakürek (İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 2018) s. 10; Kısakürek, *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, s. 97.

²⁹ Kısakürek, *Dünya Bir İnkılâp Bekliyor*, s. 83; Kısakürek, *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, s. 116.

³⁰ İbn Asâkir, *Târîhu Dimeşk*, III, s. 517-518 (Uzunca bir metin içinde, “Sen olmasaydın, dünyayı yaratmazdım.” şeklinde geçmektedir. Bu rivayet için “lafzen mevzû, ancak mânen sahih” denmektedir. (Ali el-Kârî, *el-Esrâru’l-merfû’a fi’l-ahbari’l-mevzûa*, s. 295 (hadis no: 311); Aclûni, *Keşfü’l-hafâ*, II, s.191.) Ancak benzer mânada rivayetler bulunmakta olup bunlar için bakınız: Ebû Bekr el-Hallâl, *es-Sünne*, I, s.261; Deylemî, *Firdevs*, V, s.227 (hadis no: 8031); Hâkim, *Müstedrek*, V, s.120 (hadis no:4279), V, s.120-121 (hadis no: 4280); Beyhakî, *Delâilü’n-nübüvve*, V, s.489.)

³¹ Destekleyen sahih hadislerden biri şudur: “Âdem ruh ile ceset arasında iken ben peygamber idim.” (Tirmizî, “Menâkıb” (hadis no: 3609); Ahmed b.Hanbel, *Müsned*, 28/379 (hadis no: 17150).

Harmanı eseri (isminde nur kelimesi olan ikinci eser) ise “oluşların oluşu, oluşun gâyesi”³² dediği Allah Resulü’nün hadislerinden mürekkeptir. Necip Fazıl’ın *Peygamber Halkası* eserinin ilk bahsinin alt başlığı da “O Nur Etrafında” olup izahı şöyle yapılmaktadır: “Peygamber halkası... Yani, O Nur etrafında Sahabiler dizisi...”³³

Necip Fazıl, “nur” kavramını, Allah’ın varlığı yaratmasında ona bahsettiği bir meleke olarak görür, varlığın bu nur etrafında döndüğünü ve bunun merkezinde de ilk yaratılan “Muhammedî nur” olduğunu söyler.³⁴ Necip Fazıl, O isimli noktalamasında (ikili mısra) Hz. Peygamber’in bir ve biricik oluşunu nur kavramıyla birlikte şöyle dile getirir: “O, Allah’ın emriyle Kâinatın Efendisi/ Varlığın Tacı, varlık nurunun ta kendisi...”³⁵

Üstad Necip Fazıl’ın eserlerinde nur kavramının açıklamasını yaptığını söylemiştik. *Ruh Muvazenesi* isimli konferansında nur, ruh ve tasavvuf kavramlarını birlikte açıkladığını görmekteyiz. O, kalbimizdeki nuru ruh olarak niteler ve o nur olmasaydı görmek dahil hiçbir şeyin mümkün olamayacağını belirtir. Aklın bu davada yaya kalacağını, ruhu, ruhî sezîle izah edebileceğimizi ve tasavvuf ehli yani velilerin de bu işin en büyük kahramanları olduğunu ifade eder.³⁶

Necip Fazıl, nur kavramını veliler için de kullanmış olup onun “şiiir duygulaşmış fikirdir”³⁷ tanımının tecellisi olan *Çile* eserinde, Sonsuzluk Kervanı şiirindeki bir beşlik şöyledir: “Gidiyor gidiyor, nurdan heykeller... / Ufuk, önlerinde bayrak kulesi / Bu gidenler, Altun Kol Silsilesi; / Ölçüden, âhenkten daha güzeller. / Gidiyor, gidiyor, nurdan heykeller...”³⁸

İmam Gazâlî’nin hakikati arayış çilesi sonucu tasavvufta karar kılmasını ifade eden ve nur kavramına da atıfta bulunan şu satırları, Necip Fazıl kendi tercüme diliyle eserlerinde sıkça nakleder: “Anladım ki, her şey peygamber nuru meselesidir! Ve peygamberlik tavrı aklın ötesidir. Bunu gözlerimle gördüm!”³⁹

Necip Fazıl’ın nur kavramı yanında sır kavramını işleyişine ve birlikte kullanımına da dikkat çekmek gerek. O, Allah Resulü’nü, “Varlığın Nuru” ve aynı zamanda “Varlığın Sırını” olarak niteler. *Çöle İnen Nur* eserinin başlangıç ve birinci bölümlerinde belirttiği üzere,

³² Necip Fazıl Kısakürek, *Nur Harmanı* (İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 2010), s. 10.

³³ Necip Fazıl Kısakürek, *Peygamber Halkası* (İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 2012), s. 7.

³⁴ Necip Fazıl Kısakürek, *Çöle İnen Nur* (İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 2020), s. 10.

³⁵ Kısakürek, *Çile* (İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 2019), s. 80.

³⁶ Kısakürek, *Dünya Bir İnkılâp Bekliyor*, s. 83.

³⁷ Kısakürek, *Konuşmalar*, s. 217.

³⁸ Kısakürek, *Çile*, s. 65.

³⁹ Kısakürek, *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, s. 176; İmam Gazâlî, *Hakikat Arayışı el-Münkız mine 'd-dalâl*, çev. Abdurrezzak Tek (Bursa: Emin Yayınları, 2019), s. 48-49 ve 61.

Resuller Resulü, hakikatin merkezidir, yaratılışın sebebidir. Allah'ın sırrının açılımı olarak bir sırdır. Necip Fazıl'ın tesbiti şöyledir: “Nasıl, Batılı bütün maddenin topoğrafyasını şahane bir şekilde çıkartmışsa, Doğulu, yani tasavvuf ehli de ruhun topoğrafyasını öyle bitirmiştir. Maddeye lâf mı kalır ondan sonra?..⁴⁰ Yine onun işaret ettiği üzere, hadlere riayet ve edep ölçülerini bilmek için de sır kavramı önemlidir. Üstad'ın önemle vurguladığı üzere, “sır anlayışı”⁴¹ müslümanın takınması gereken önemli bir şîardır, incelik idrakidir.

Anadolu'da dinî hayatı yeniden canlandırma/mayalandırma mücadelesi veren Necip Fazıl'ın, halka doğrudan tesiri açısından bir beşer olan Hz. Peygamber sevgisini temel aldığını, bu hususta biri manzum (*Esselâm*) diğeri mensur (*Çöle İnen Nur*) olmak üzere iki eser telif ettiğini, esasında tasavvufu da Hz. Peygamber'in bâtını/iç hayatı/ahlâkı olarak tanımladığını belirtelim. Zaten varlığın yaratılışında/temelinde “en evvel-en üstün” olarak Allah'ın Sevgilisi bulunmaktadır.

3. NECİP FAZIL'DA AMELÎ VE NAZARÎ TASAVVUF

Sûfilerin seyr ü sülûkleri boyunca uyguladıkları metotlar amelî, bu süreçte keşfen elde edilen bilgiler ise nazarî tasavvuf diye isimlendirilir.⁴² Bâyezîd-i Bistâmî (ö. 234/848 [?]), Cüneyd-i Bağdâdî (ö. 297/909) gibi isimler yaşayışları itibarıyla amelî tasavvufa, Hakîm et-Tirmizî (ö. 320/932), İmam Gazâlî (ö. 505/1111) gibi isimler ise eserleri zaviyesinden nazarî tasavvufa misal verilebilir. Ancak nazarî olan ile amelî olanın kesin çizgilerle birbirinden ayırlamayacağını bilhassa teorik eserler yazanların bunun pratiğinden nasipdar olduğunu belirtelim. Mesela Serrâc, Kuşeyrî (ö. 465/1072), Gazâlî gibi sûfilerin hem amelî hem nazarî cephede oldukları, makam sahibi olmaları yanında tasavvufun klasiklerini kaleme aldıkları bilinmektedir. Bu bahiste, Şeyh-i Ekber unvanıyla tanınan ve kapsamlı bir sistem kuran Muhyiddin-i Arabî'yi (ö. 638/1240) muhakkak zikretmemiz gerekir.

Necip Fazıl'ın çile ve mücadelesi tasavvufun amelî cephesine, *Çöle İnen Nur*, *Başbuğ Velilerden 33*, *Veliler Ordusundan 333* gibi eserleri ise tasavvufun nazarî cephesine misal olur. Onun konferansları, *O ve Ben* eserinde anlattıkları, *Çile* şiirinde yaşadıkları tasavvufun hem nazarî hem amelî cephesine misaldir.

⁴⁰ Necip Fazıl Kısakürek, *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, s. 164.

⁴¹ Kısakürek, *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, s. 172.

⁴² Fatma Elif Kavasoglu, *Tasavvuf Tarihinde Nazarî İrfan Geleneği-Tarih, Teori ve Problemler*, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2019, 46: 365-369.

Necip Fazıl, tasavvufun hem amelî hem nazarî cephesini birlikte ifadelendirmiş, bir zamanlar bohem hayatına dalmış olsa da daha sonra zühd ve çile hayatını tercih etmiştir. Zira o tasavvufu, şeriatın zâhirine sımsıkı bağlı bir bâtın, bir iç oluş ve ahlâk davası olarak görmektedir. Bundan dolayı onun eserlerinde tasavvufun ihlas, aşk ve vecd tavrını bulmamız mümkündür. Onun *Çile* şiir kitabı sadece şiir değil, onun seyr ü sülûkü ve varlık muhasebesi olup isminden de anlaşılacağı üzere tasavvufî bir özü vardır. Zira müfessir, muhaddis ve tarikat kurucusu Şehâbeddin Sühreverdi (ö. 632/1234) şöyle der: “Tasavvuf çiledir, sıkıntıdır, ıstırap ve çilenin olmadığı yerde tasavvuf yoktur.”⁴³

Tasavvufun tanımı, başlangıç ve doğuşu, gaye ve mevzuu, bazı tasavvuf istilahları, Nakşî yolunun hususiyetleri, tâbir farkları ve vahdet-i vücud bahislerini ihtiva eden *Tasavvuf Bahçeleri* eserinin takdiminde Necip Fazıl, eseri titizlikle hazırladığı ve sadeleştirdiğini ifade ile “irşad edici” ve “kurtarıcı” olarak nitelediği “Büyük Veli”nin ruhaniyetine sığınmaktan bahseder.⁴⁴

Abdülhakim Arvâsî Hazretleri’nin *Râbita-ı Şerife* risalesini alan Necip Fazıl gün geçtikçe daha yakından alâkalı olur, mürşidine râbita etmeye başlar⁴⁵. Bu risalede râbitanın keyfiyeti, edepi, şartları, çeşitleri, zikir vs. mevzular yanında Efendi Hazretleri’nin ders, takrir ve mektuplarından oluşan parçalar, vahdet-i vücud ve ruh risalesinden bahisler yer alır. Takdim’de Necip Fazıl, “Allah’a eriş kapısının anahtarı bu eser, (...) vecd kaynağımızdan hayat iksiri değerinde bir damlacıktır.”⁴⁶ der.

Necip Fazıl’ın tasavvufun nazarî ve amelî cephesini birlikte yürütmesi, onun sanat eserlerine de yansımıştır. Necip Fazıl’ın, “Sanat Allah’ı aramaktır.” tesbiti, tasavvufun “marifetullah-Allah’ı tanıma” ilkesinin bir başka dille ifadesidir. Sanat tavrıyla yazdığı için “zevken idrak” mahsülü olan ve tadı damaklarda kalan *Çöle İnen Nur* eserini bu hususta en başta zikretmemiz gerekir. Onun meşhur sanat eseri *Çile*’nin tasavvufî özünden yukarıda bahsetmiştik. Onun *Yunus Emre*, *İbrahim Ethem*, *Künye*, *Siyah Pelerinli Adam* gibi tiyatro eserlerini de bu bahiste hatırlatalım.

⁴³ Şehâbeddin Sühreverdi, *Tasavvufun Esasları*, hazırlayanlar: H. Kâmil Yılmaz, İrfan Gündüz (İstanbul: İBER Yayınları, 2022), s. 159.

⁴⁴ Abdülhakim Arvâsî, *Tasavvuf Bahçeleri*, s. 5.

⁴⁵ Kısakürek, *O ve Ben*, s. 167.

⁴⁶ Abdülhakim Arvâsî, *Râbita-ı Şerife*, sadeleştiren Necip Fazıl Kısakürek (İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 2018), s. 5.

4. NECİP FAZIL'DA İSLÂM TASAVVUFU VE BATI TEFEKKÜRÜ KARŞILAŞTIRMASI

Necip Fazıl, Batı tefekkürünü kritik ederek, onların önemli düşünürlerinin İslâm'ın kapısına kadar gelip içeri giremediklerini, onların bulduğu bazı doğruların ise aslıyla İslâm'da olduğunu birçok eserinde ifade eder. *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu* eserinde ise işin tahkikî iman boyutuna şöyle dikkat çeker: “En güzel iman, Muhyiddin-i Arabî'nin dediği gibi, küfrün menşeyini, kaynağını görerek vücuda gelendir. Küfrün kaynağını tanımak her mümine borç...”⁴⁷ O, zıttımızı bilmenin zaruretine (her şey zıttıyla kâimdir) yine aynı eserde şöyle işaret eder: “Düşmanı tanımadan dost tanır mı? Düşmanı tanımak dostu tanımanın yüzde 99,9'udur.”⁴⁸

Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu isimli eser, iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm Batı Tefekkürü başlığını taşımış olup onların bütün düşünce tarihi özü itibariyle verilmiş hem kritik edilmiş hem çilekeş kafalara da işaret edilmiştir. Necip Fazıl tıpkı İmam Gazâlî gibi karşıtlarının da düşüncelerini olduğu gibi ortaya koymuş, sonra eleştirisini yapmıştır. İkinci bölüm olan İslâm Tasavvufu'nda ise tasavvufun temel meseleleri anlatılmıştır.

Söz konusu eserde vahdet-i vücud mevzuunu da detaylı inceleyen Necip Fazıl, Muhyiddin-i Arabî'ye derin saygısını ifade ederken bu hususta İmâm-ı Rabbânî'nin vahdet-i şuhud görüşünü benimsediğini belirtir. İlkini eserde, ikincisinin müessirde derinleştiğini ifade ederek meseleyi şöyle neticelendirir:

“İmâm-ı Rabbânî Hazretleri bütün vahdet-i vücudu zevken tasdik ettikten sonra onu eşyada bir şuhud vahdeti, delâletler vahdeti olarak ele alır. Esası “vahdet-i şuhud” a bağlar. “Vahdet-i şuhud” da budur ve eşyanın gölge-vücudunu kabulden ibarettir. Yani gölge-vücut “var”dır.”⁴⁹

Necip Fazıl, *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu* eserinin girişinde tasavvufu sathî olarak anlayan beş türlü görüş tesbit edip bunları eleştirir. Bu anlayış sahiplerini şöyle özetleyebiliriz: Birincisi: Tasavvufa akıl ermez bir “evliyalık” diye bakanlar... İkincisi: “Ledün ilmi-ilahî marifet” iddiası ile sadece klişe ve lugatta ve çilesinden uzak anlayış sahipleri... Üçüncüsü: Tasavvufun güya şeriatın haşin ölçülerini yumuşatmak için getirilmiş ekleme olarak zannedenler... Dördüncüsü: Tasavvufu İskenderiye mektebinden devşirme zanneden, Batı kültürüne bulaşmış tipler... Beşincisi: Güya şeriatı müdafaa için tasavvufu şeriat dışı, hatta şeriata aykırı kabul eden, “İbn Teymiyye ve çırakları...”⁵⁰

6

⁴⁷ Kısakürek, *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, s. 69.

⁴⁸ Kısakürek, *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, s. 207.

⁴⁹ Kısakürek, *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, s. 162.

⁵⁰ Kısakürek, *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, s. 11.

Ayrıca bu eserde, İslâm tasavvufunun ne Budizm'in nirvana denen hiçlik düşüncesine ne de İskenderiye mektebi ve Batı'nın mistik anlayışlarına benzemediği, tasavvufa "İslâm mistisizmi" de denemeyeceği, zühdün bile amaç olmayıp aşkı gizlemek için peçe olduğu, bu işin ne akılla ne de akılsız olduğu (çifte kanat hikmeti) ve bütün bunlar için kurtarıcı mütefekkiye ihtiyaç olduğu gibi mevzular anlatılır.

Bu meyanda Necip Fazıl'ın akıl meselesine bakışını verelim. O, *İdeolocya Örgüsü* eserinin "Derin ve Gerçek Müminde Akıl" bahsinde, akıl hakkında en güzel hükmü, "Bu iş ne akılla olur ne de akılsız..." diyerek tasavvufun verdiği, Şer'î isimlendirilişiyle "selim akıl"ın hakikate tâbi olduktan sonra eşya ve hadiseleri köküne kadar tefahhus (iyice, etraflıca araştırmak) edeceğini, ham ve kafa softa gibi akıldan korkmayacağı, ancak reformcu ve havâî ve nefsanî tefsirciler gibi her şeyi akla bağlamayacağı, Bergson'un Batı akliyeciliği mağlup edişi ve her şeyi ruhî sezîşe bağlayışını da misal vererek anlatır. Akıl için usulün aklı ölçüsünü ise "Allah ve Resulü'ne esir olan, hakikat ve hürriyete ulaşır!" düsturuyla ifade ederek, netice hüküm olarak, "Şeriata köle, cihana sultan akıl..." der.

5. RÂBİTA, USUL, SIR, ZİKİR

Necip Fazıl, şeyhini merkeze aldığı otobiyografi tarzındaki *O ve Ben* eserinde yukardaki başlıktaki sıralamaya uygun olarak mevzuları tafsil eder. Biz kısaca özetlemeye çalışacağız.

Mürşidi ile tanışınca ona evvela Abdülhakim Arvâsî Efendinin *Tasavvuf Bahçeleri* sonra ise *Râbîta-i Şerife* risaleleri verilir. *Râbîta-i Şerife* eserinin akıl üstü bir davanın "ölümü yenme reçetesi" olduğunu daha sonra idrak eden Necip Fazıl, bunun bir ömür boyu sürecek bağlılık/nisbet davası olduğuna işaret eder. Râbitanın bu aslî mânası yanında şeklî tarafının birçok çeşidi olduğunu belirterek bunlardan üçünü de izah eder.⁵¹

O ve Ben eserinde "Sır" başlıklı bahisten râbîta'nın izahını verelim:

"Bütün erenler bu yoldan erdi. Râbîta, Allah'ta fanî olmanın başlangıcı, mürşidde fani olma hâli... Zikirsiz râbîta erdiriyor da râbitasız zikir erdirmiyor. Râbîta, râbîta; Allah'ın huzuruna, mürşidin ruhaniyet kılığıyla çıkma, çıkabilme sırrı..."⁵²

Büyük velilere râbîta etmek ve onların ruhaniyetinden yardım beklemek, Necip Fazıl'ın benimsediği ve ideolojisinde açıkladığı hususlardır. Mevzuyu şu minvalde de yorumlayabiliriz. Nasıl ki insan, sevdiklerini unutmaz, onların ruhaniyetine rahmet diler ve varsa Allah katındaki

⁵¹ Kısakürek, *O ve Ben*, s. 147-151.

⁵² Kısakürek, *O ve Ben*, s. 150

derecelerinden himmetlerini bekler. Üstad Necip Fazıl'ın râbîta tanımını açıklayıcı olarak Osman Nuri Topbaş Efendinin şu ifadelerini de nakledeyim: “Râbîta, muhabbeti canlı tutmaktır.”⁵³

Necip Fazıl, tasavvufu “bir kulübe üye olma” muamelesinde kabalık olarak uygulayanları ve “Seni içeriye aldım, seni almadım!” tarzında hüküm kesenleri de “şarlatanlar” olarak hicveder.⁵⁴ “Râbîta, gaye değil, vasıta” diyen Necip Fazıl, aynı eserin Kendinden Kaybolma bahsinde, “büyük huzur” a erince râbîta bırakılıp o hâl üzerine kalmayı, gayeye erilince râbîtanın bırakılmasını söyler.⁵⁵ O, râbîtanın bağlılık mânasına geldiğinin altını çizerek, her an yenilenen bir iman gibi şeriat merkezli olarak sürdürülmesini savunur.

6. NECİP FAZIL'IN MÜRŞİDİ ABDÜLHAKİM ARVÂSÎ HAZRETLERİ'Nİ TANIMLAMASI

Allah'a ulaştırıcı vesile ve vasıtanın vazgeçilemez rolüne dikkat çeken Necip Fazıl, *O ve Ben* eserinde şöyle der:

“En büyük vasıta, O, Peygamber, Peygamberlerin Peygamberi... Sonra sahabi... Sonra velî... Sonra âlim... Sonra Müslüman, sadece, basit ve kuru Müslüman... Herkes herkese ve her şey vasıta... Böyleyken herkes ve her şey Allah ile dosdoğru bağlantıda...”⁵⁶

Necip Fazıl, *Başbuğ Velilerden 33* adlı eserinde Abdülhakim Arvâsî Hazretleri hakkında şu tesbitlerde bulunur:

“Sonsuzluk plânının irşad kutbu... Ferdî-Muhammedî hakikat vârisi... Tesbihin son tanesi... Benim kurtarıcım, müjdecim, mürşidim, şeyhim, nurum, ruhum, canım, efendim, topyekûn hayatım... (...) O, “Altun Silsile”de otuz üçüncü halka, dairenin en alt noktası halinde küfür ve dalâletin zirveleştiği Yirminci Asırda, dairenin en üst noktası olarak iman ve irşad kutbudur.”⁵⁷

O ve Ben eserinde ise Abdülhakim Arvâsî Hazretleri'nin vefatından sonrası hakkındaki soruları şöyle cevaplar:

“Hiçbir devir boş olamayacağına göre, Abdülhakim Efendi Hazretleri'nden sonra kime geliyor sıra?... Kat'î olarak bildiğimiz, hiçbir devrin boş olmayacağı prensibinden sonra, kim, nerede ve nasıl suallerine:

⁵³ Osman Nuri Topbaş, “Râbîta, Muhabbeti Canlı Tutmaktır.”, *Genç Dergisi* Sayı 64 (Ocak 2012), s. 32-33. Ayrıca bkz. Nuran Çetin, “Necip Fazıl'ın Abdülhakim Arvâsî'yi Tanıması ve Tasavvufî Düşünceleri”, *Turkish Studies*, 9/11, (2014), s. 187.

⁵⁴ Kısakürek, *O ve Ben*, s.149.

⁵⁵ Kısakürek, *O ve Ben*, s. 168.

⁵⁶ Kısakürek, *O ve Ben*, s.151.

⁵⁷ Necip Fazıl Kısakürek, *Başbuğ Velilerden 33* (İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 2018), s. 343 ve 357.

-Bilmiyoruz!

Demekten ibaret...

Abdülhakîm Efendi Hazretleri, son günlerine kadar, kâmil mürşidi soranlara efendileri Seyyid Fehim Hazretleri'ni murad ederek:

-“1313'ten beri kâmil mürşid gelmedi”

Buyururlardı...

Biz de:

1362 (1943)'ten beri kâmil mürşidden haberimiz yok!

Demek mevkiindeyiz.”⁵⁸

Necip Fazıl'ın bu cevabı yanında, şeyhinin vefatından sonra ona râbıtaya devam etmesi ve onu tesbihin son tanesi ve irşad kutbu makamı olarak nitelemesinden, Abdülhakim Arvâsî Hazretleri'nin irşad edicilik vazifesine devam ettiği mânasını anlıyoruz.

Abdülhakim Arvâsî Hazretleri'nin halife bırakmadığı hususu ise mâlumdur. Onun *Hâl Tercümesi*'ni kitaplaştıran Büyük Doğu Yayınları, eserin takdiminde onun torunu olan Prof. Dr. A. Hikmet Üçışık'ın “Abdülhakîm Arvâsî Hazretleri hiçbir kimseyi halef veya vekil bırakmamıştır.”⁵⁹ açıklamasına yer vermiştir.

7. NECİP FAZIL'IN SELEFİLİĞE VE İBN TEYMIYYE'YE BAKIŞI

O, Selefiliğe ve İbn Teymiyye'nin din anlayışına şiddetle karşı çıkmış ve birçok eserinde İbn Teymiyye'yi mücessimeye düşmekle, kuru akılcı ve şeriatın kısırında kalarak tasavvufu inkâr etmekle suçlamıştır. Yine birçok eserinde mürşidi Abdülhakim Arvâsî Hazretleri'nin İbn Teymiyye hakkındaki, “Dini içten yıkan kâfir”⁶⁰ hükmünü nakletmektedir. Risâle, mektup, makale, vaaz ve sohbetlerinin toplandığı bir eserde Abdülhakim Arvâsî Hazretleri şöyle demektedir:

“Şeyh Muhyiddin Arabî'ye muarız olan İbn Teymiyye, âlim idi. Lakin dalâlette, sapıklıkta kalmış idi. İlmi vefa etmedi. Sûfîlerin yolundan, tasavvuftan habersiz ve nasipsiz idi. Mezhebi, Hanbelî idi.”⁶¹

⁵⁸ Kısakürek, *O ve Ben*, s. 176.

⁵⁹ Esseyid Abdülhakîm Arvâsî, *Hâl Tercümesi*, yayına hazırlayan Suat Ak (İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 2006), s. 5.

⁶⁰ Kısakürek, *O ve Ben*, s. 252; Necip Fazıl Kısakürek, *Türkiye'nin Manzarası* (İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 2007), s. 129; Kısakürek, *Doğru Yolun Sapık Kolları*, s. 106.

⁶¹ Abdülhakîm Arvâsî, *Silsile-i Aliyye'nin Son Altun Halkası Seyyid Abdülhakîm-i Arvâsî "Kuddise Sirruh" Hazretleri*, hazırlayanlar Fuad Asım Arvâs- Şaban Er (İstanbul: Kutupyıldızı Yayınları, 2019), s. 1221.

Necip Fazıl, *Doğru Yolun Sapık Kolları-Arınma Çağında İslâm* isimli eserinde tarih boyunca İslâm'dan sapan kolları incelemiş ve bu arada İbn Teymiyye'ye de birkaç sayfa ayırmıştır. Ehl-i sünnet kelâm ve tasavvuf kaynaklarından istifade ederek, bu kişinin ilmini ve dâvasını da anlatarak kıymet hükmünü şöyle vermiştir:

“Dâvası, şu maddelerin çerçevesi içinde hülâsa edilebilir:

“Kur'an aynıyla, noktası noktasına zâhirine göre anlaşılmalı ve ele alınmalıdır. Allah, Kur'ân'ında Arş üstünde istivâ ettiğini, zatiyle mekân ifade ettiğini mi bildiriyor, aynen böyledir ve onu şekil ve mekândan tenzih edici hiçbir mecâzi idrake sebep yoktur. Allah (benim elim her elin üstündedir!) buyururken bu ifade mecazi değil, aynen vâkidir. Bahis mevzuu el de bildiğimiz insan elidir.”

İbn Teymiyye'nin mücessime ve müşebbihe görüşlerinin küfür belirttiğini ifade ettikten sonra Necip Fazıl, onun talâk ve zekât bahsinde şeriata zıt görüşleri olduğu, icmâ usulüne aykırı davrandığı, Hz. Ömer ve Ali'ye hücumları olduğu, İmam Gazâlî ve Muhyiddin-i Arabî'yi küfürle itham etmeye kadar gittiğini belirtir. Necip Fazıl bahse şöyle devam ederek, netice hükmünü verir:

“Ve en hassas tehlike noktası nasipsizlik ifadesi olarak, tasavvufu, bâtın temelini, topyekûn evliyayı, ruhu, ruhaniyeti inkâr etmesi ve onlara yönelmeyi küfür sayması, türbe ve mezarları ziyarete şirk göziyle bakması, hattâ Allah Resulü'nün Kâbe'den üstün bilinen mukaddes Ravzasına kadar ruhaniyet yollarını tıkamaya kalkması... Bu adam, apaçıktır ki, dış dünyayı dışların dışından kaydedici beş hasseden başka hiçbir anlayış ve sezîş melekesine sahip değildir ve İlâhî idrakten yana kör ve topaldır.”⁶²

8. NECİP FAZIL'IN AKSİYONUNUN TASAVVUFTAKİ KARŞILIĞI

Necip Fazıl'ın aksiyon tanımı şöyledir: “Büyük fikir ve onun büyük iş haline inkılâbı; aksiyon budur.”⁶³ O her şartta kendi kendisini ve cemiyetini aşma cehdini aksiyon olarak nitelemekte, ibadetin sadece dış ibadetten ibaret olmadığını ve sayısız içtimaî vazifelerin bulunduğunu belirtmekte, amel kavramının geniş manasında aksiyon mefhumunun mündemiç olduğunu belirtmektedir. Amel kelimesinin de asli ve esasi güzelliğinin söz konusu kuşatıcı mânasında olduğunu ifade etmektedir.⁶⁴

⁶² Kısakürek, *Doğru Yolun Sapık Kolları*, s. 106.

⁶³ Kısakürek, *İman ve Aksiyon*, s. 11.

⁶⁴ Kısakürek *İman ve Aksiyon*, s. 11.

Necip Fazıl bir **iman** davası gütmüş **ve İslâm** idealinin topluma nakşını gaye edinmiştir. Bu hususta “Devlet ve İdare Mefkûremiz” olarak “Başyücelik Devleti” modelini ortaya koymuş ve bunu “bütün varlığım, vücut hikmetim” dediği *Ideolocya Örgüsü* eserinde işlemiştir. Başyücelik Devlet modeli, toplumun en yüce ve seçkinlerinin oluşturduğunu Yüceler Kurultayı isimli meclis ve onun seçtiği Başyüce’nin (devlet başkanı) kurduğu hükümet sistemidir. Başyücelik hükümet sistemi, günümüz başkanlık sistemlerine benzese de Üstad’ın önerdiği bu sistem kendine özgü ve şeriat temellidir. Necip Fazıl’ın hayatı, şeyhinden aldığı ilham ile rotasına girmiş, Batıcı rejime karşı tavizsiz mücadele etmiş, tasavvufu sadece zikir çekmek olarak algılamamış, tâbiri caizse medrese-i Yûsufiyye’de (hapishane) dervişliği tercih etmiştir; Başyücelik modeli de tercihin siyasi planda düzen teklifi olarak ortaya çıkmasıdır. Bu hususta herkesin susturulduğu bir ortamda cesaretle öne atılmış, her türlü bedel ve çileye de râzı olmuştur. Onun Anadolu’yu bir ağ gibi ören, 1962-1974 yılları arasındaki konferanslarının ilkinin adının İman ve Aksiyon olduğunu da hatırlatalım.

Necip Fazıl’ın aksiyon adamlığını “Tasavvuf kâl değil, hâldir.” tanımıyla bağdaştırabiliriz. O, öz-söz, iç-dış, şekil-ruh birlikteliğini her zaman savunmuş bir Müslümandır. *İmân ve İslâm Atlası* eserinin takdiminde ifade ettiği üzere, “şekille ruhu, amelle hikmeti mezcetmek gayesi gütmüş” ve bu eserin alt başlığını da “ŞEKİL-RUH/AMEL-HİKMET”⁶⁵ olarak koymuştur.

Necip Fazıl’da dava aşk ve hamlesi, şairliğinden, hitabetinden hatta fikirciliğinden önce gelir. Her şeyden önce bir ahlâk davası gütmüş olan Necip Fazıl’ı, bir tasavvuf büyüğünün şu sözü çerçevesinde anlayabiliriz: “Onların ilimleri vicdana dayanmakta, irfan ve mârifete bağlı bulunmaktadır. Onların ilmi, sağlam hâl ile gerçekleşen mânevî zevktir, özü güzel sözlerle anlatılabilen bir durum değildir.”⁶⁶

Üstad Necip Fazıl’ın şairliği de imanın emrinde olup “Biz şiiri iman için bilmişiz.”⁶⁷ demiştir. Bu ve bunun gibi ifadeleri yanında mücadele ve çilesini nazarı dikkate aldığımızda, sadece şairliğini öne çıkarıp fikriyatı ve aksiyonunu gölgelemenin, eksik anlama veya indirgemeci bir yaklaşım olduğunu söyleyebiliriz.

Tâbînin büyüklerinden Hasan el-Basrî (110/728) bilgi ile amelin ayrılmazlığını şöyle ifade ediyor: “İstedığınız kadar öğrenin. Yemin ederim ki, Allah, onu hayata geçirinceye kadar

⁶⁵ Necip Fazıl Kısakürek, *İman ve İslâm Atlası*, (İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 2021).

⁶⁶ Sühreverdî, *Tasavvufun Esasları*, s. 70.

⁶⁷ Kısakürek, *Çile*, s. 13.

size sevap takdir etmeyecektir. Akılsızların himmeti rivâyet, âlimlerin himmeti ise riâyettir.”⁶⁸ Necip Fazıl da, bu çerçevede mücadele ile dolu hayatında olduğu gibi fikir eserlerinde de iman ve aksiyonu birleştirmiş ve bu minvalde bir nevi zühhd diyeceğimiz zorlukları ve hapis hayatını bilinçli tercih etmiştir. Onun hayatı tedrici oluş yolunda ve çile ile yoğurulmuş kâh kabz-darlık kâh bast-genişlik halinde olurken müşidi Abdülhakim Efendi'nin onun hakkında, “Sende iki şey ifrat halinde: Zekâ ve muhabbet.”⁶⁹ tesbitinden yola çıkarak muhabbet makamında olduğunu söyleyebiliriz. Kettânî muhabbeti şöyle tanımlamıştır: “Muhabbet bütün tercihlerin sevgili lehinde yapılmasıdır.”⁷⁰ Necip Fazıl'ın muhabbeti de böyle değerlendirilmelidir.

Necip Fazıl'ın aktif bir mürid olmasında şüphesiz Abdülhakim Arvâsî Hazretleri'nden aldığı pay çok önemlidir. Zira Abdülhakim Arvâsî Hazretleri sadece tekkede oturan postnişin bir zat değildi.⁷¹ O, İslâm âlemini dolaşmış, I. Dünya Savaşı'na katılmış, en sevdiği ve halifelik verdiği müridini şehid vermiş, Millî Mücadele'ye maddî ve manevî olarak büyük destek vermiş, müridlerini cepheye yollamış, Necip Fazıl'ı da Cumhuriyet rejiminin uygulamalarına karşı, fikirde ve fiilde donatıp cemiyet meydanına sürmüştür. Kendi de sürgün olarak gönderildiği İzmir'den zorunlu ikamet olarak gittiği Ankara'da vefat etmiştir.⁷²

9. NECİP FAZIL'IN TASAVVUF KAYNAKLARI

İmam Gazâlî'ye birçok eserinde atıfta bulunmuş, ondan alıntılar yapmıştır. *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu* eserinde onu detaylı incelemiş, *Dininizi Öğreniniz* eserinde İmam Gazâlî'nin *İhyâ* eserinden uzunca sayılabilecek bir alıntı yapmıştır. İmam Gazâlî'ye onun özel bir ilgisi olduğu mâlumdur.

Muhyiddin-i Arabî'yi ise *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu* eserinde detaylı incelediği gibi *Dünya Bir İnkılâp Bekliyor*, *Hesaplaşma* ve *Çile* gibi eserlerinde bu büyük veliye atıflar yapmıştır. Abdülhakim Arvâsî Hazretleri, bazı meselelerde eleştirmesine rağmen Şeyhü'l-Ekber Muhyiddin-i Arabî'yi müridi Necip Fazıl'a tavsiye etmiştir. Necip Fazıl'ın her iki büyükten beslendiği, ancak İmâm-ı Rabbânî görüşü üzerinde olduğu anlaşılmaktadır.⁷³

⁶⁸ İmam Gazâlî, *İhyâ Ulûmi'd-dîn*, çev. Ahmed Serdaroğlu (İstanbul: Bedir Yayınları, 1975), c I, s.165.

⁶⁹ Kısakürek, O ve Ben, s. 181.

⁷⁰ Abdülkerim Kuşeyri, *Kuşeyri Risalesi*, Haz. Süleyman Uludağ, (İstanbul: Dergah Yayınları, 1978), s. 444.

⁷¹ Nimetullah Arvas, “Efendi Hazretleri, Köşesinde Oturan Bir Postnişin Değildi; Bir Mücahiddi!”, *Baran Dergisi*, cilt 27, 25 Haziran 2020, sayı 702, s. 14-17.

⁷² Kısakürek, *O ve Ben*, s. 208, 213, 238; a.mlf., *Son Devrin Din Mazlumları*, (İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 2009), s. 309-316.

⁷³ Kısakürek, *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, s.157-162.

İmam Kastallâni'nin (ö. 923/1517) *el-Mevahibü'l-ledünniyye* eserini Osmanlıcasından sadeleştirdiği gibi bu eserin birçok bölümünü *İman ve İslâm Atlası* eserine almış, ayrıca bu eser *Çöle İnen Nur*'a kaynaklık teşkil etmiştir. Fahreddin Safi'nin (ö. 939/1532) *Reşehât* eserini de özleştirerek yayınlamıştır. Ayrıca bu eser *Veliler Ordusundan 333*'e kaynaklık teşkil etmiştir. İbrahim Hakkı Hazretlerinin (ö. 1194/1780) bir dünya görüşü olan *Mârifetname* eserini “bir güve gibi harf harf kemirdiğini”⁷⁴ kendisi ifade eder. Şeyhinin övdüğü bir kitaptır. Ayrıca *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu* eserinde de İbrahim Hakkı Hazretleri'ne dair bahisler bulunur.

İmâm-ı Rabbânî'nin Mektubât'ından Necip Fazıl'ın yaptığı seçmeler Büyük Doğu dergilerinde 1945'lerden itibaren yayınlanmış, 1956'da ise *Mektûbat* ismiyle seçme bölümler kitaplaştırılmıştır. O zamanlar *Mektûbat*'ın Osmanlıca olarak Hilmi Efendi tercümesi vardı. Üstad, *Mektûbat*'ın hem Arapçasına hem de Osmanlıcasına bakmıştır. Üstad'ın *Mektûbat*'ı, “Allah ve Resûlü'nün kitaplarından sonra dinin en büyük eseri”⁷⁵ diye takdim etmesi ve müşidinin İmâm-ı Rabbânî'yi özellikle tavsiye etmesinden dolayı Büyük Doğu'nun *Mektûbat*'tan süzülme olduğu söylenebilir. Zâhir ve bâtın âlimi Esseyyid Abdülhakîm Arvâsî'nin ise Necip Fazıl'ın temel referansı olduğu herkesin mâlumudur. Bunu ayrıca misallendirmeye gerek yoktur.

“Edebî bir siyer örneği olarak *Çöle İnen Nur*'un kaynakları” başlıklı makalesinde Selma Günaydın, Necip Fazıl'ın kendine özgü bir telif usulü olduğu ve akademyanın dipnot usulüne tabi olmadığını altını çizdikten sonra, *Çöle İnen Nur* eserinin tasavvuf kaynakları olarak İbn Arabî'nin *Füsûsu'l-Hikem*'i, İmam Gazâlî'nin *İhya'sı* ve Necip Fazıl'ın müşidi Abdülhakîm Arvâsî'nin ismini zikreder. Ayrıca ismi verilmeyen birçok sufînin görüşleriyle de eserin mayalanmış olduğunu ifade eder.⁷⁶

SONUÇ

Necip Fazıl'ın bir devlet ve toplum projesi olarak ortaya koyduğu Büyük Doğu İdeologyası'nda şeriat ile tasavvuf birlikte ele alınır. O, ideolojisinde şeriat çizgisine tavizsiz bağlı iken şeriatı ayrılan tasavvufu da reddeder. O, zâhir-bâtın, iç-dış, fıkıh-tasavvuf birlikteliğini savunur ve “derin ve gerçek müslüman”ı bu birlikteliklerde tanımlar. Onun

⁷⁴ Necip Fazıl Kısakürek, *Çerçeve 2*, (İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 2016), s.165.

⁷⁵ İmam-ı Rabbânî, *Mektûbat*, Necip Fazıl Kısakürek, (İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 2009), s. 5 (takdim).

⁷⁶ Selma Günaydın, “Edebî bir siyer örneği olarak *Çöle İnen Nur*'un kaynakları”, *Erdem, İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, sayı 71-72, 2016-2017, s. 59-68.

mümtaz vasfı, geleneğe de bağlı olarak, çağımızda bir dünya görüşü (Büyük Doğu) ile zuhur etmesi ve çağımızın idrakine İslâm'ı söyletme çabasına (aksiyon) girmesidir.

Necip Fazıl'ın tasavvufu fikriyatına temel yapması ve tefekküre dayalı edebî üslûbuyla eserler kaleme alması, devrimizde tasavvufun doğru anlaşılmasına da katkı sağlamıştır. O, tasavvufu sadece evliya menâkıbı veya keramet anlatımı olarak görmemiş, ideolojik olarak temellendirmiş ve ilme de kaynak olacak tefekkürî seviyeden yeni bir dil ve kavramlarla ifade etmiştir. Bunu da geleneğe bağlı kalarak ancak onları kuru kuruya tekrar etmeyip harmanlayarak ve özleştirerek yapmıştır. Ayrıca o, tasavvufa ve tarikatlara savaş açtığı bir devirde gelmiş, dik duruşuyla geleneği savunduğu gibi İmâm-ı Rabbânî, İmam Gazâlî, Muhyiddin-i Arabî gibi beslediği kaynaklardan yaptığı süzme ve özleştirme ile tasavvuf edebiyatına da hizmeti olmuştur. Böylece günümüzde tasavvufu yanlış anlamakla mâlül olan, çoğu Selefi ve modernist kaynaklı problemlere de gerekli önerileri sunmuştur. Necip Fazıl'ın mütefekkir vasfının şairliğinden daha baskın olduğunu da belirtelim.

Necip Fazıl'ın tasavvuftan muradı, herhangi bir zümre olmayıp “bâtın yolu kahramanları” nitelemesinde görüldüğü üzere, İslâm'ın hakikatini-vecdini yaşamak ve “İslâm kalbin yolu” prensibi ile hikmet-irfan yoludur. Onun tasavvuftan anladığı bazı ritüeller değil, çalışmamızda tanımını vermeye çalıştığımız üzere “derin ve gerçek mü'min” olma yoludur. O, Allah'ın nurundan yaratılan insan ruhunun topoğrafyasını bâtın yolu kahramanlarının çıkardığını ve mürşidinden aldığı nurla böyle bir gençlik yağurmayı hedeflediğini belirtir.⁷⁷ Onun muradı budur ve Büyük Doğu'nun temeli de bu nurla yağurulmuştur, diyebiliriz.

Necip Fazıl'a göre tasavvuf, hayatın bütün ölçülerini veren ve kişiyi iç ve dış olarak bütünleyen yoldur. Akıl davasını da kalp ve irfana bağlayan ve böylece imanı önceleyen Necip Fazıl, hem sanatçılığı hem mütefekkirliğinde tasavvufi hikmetler ile sahâbî ve velîlerin örnek hayatlarından istifade ederek Büyük Doğu İdeolojisinin temellerini oluşturmuştur. O, ortaya koyduğu orijinal sanat ve estetik diliyle tasavvufun çağımızda doğru anlaşılması ve aksiyon hayatımızı besleyen ana damar olmasında mühim rolü olmuştur. O, tasavvuf geleneğini modernizmin tuzağına düşmeden ancak modern bir tarzda sunmuş ve Şeriat'tan kıl taviz vermeden onu genç nesillere ulaştırmıştır. Ona göre tasavvuf İslâm'ın ruhudur ve ruhsuz Müslümanlık olmaz. Onun özlediği aksiyoner İslâm gençliğinin temel vasfı ise “vecdin ahlâkı”dır. Necip Fazıl, anılmaktan ziyade anlaşılması, şiir ve üslûbunun cazibesi dışında hakikatinin idrak edilmesi gereken öncü ve çok yönlü bir şahsiyettir.

⁷⁷ Kısakürek, *O ve Ben*, s. 237.

Kaynakça

Arvas, Nimetullah. “Efendi Hazretleri, Köşesinde Oturan Bir Postnişin Değildi; Bir Mücahiddi!”. Baran Dergisi, cilt 27. 25 Haziran 2020.

Arvâsî, Abdülhakîm. *Hâl Tercümesi*, hazırlayan Suat Ak. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 2015.

_____, Silsile-i Aliyye'nin Son Altun Halkası Seyyid Abdülhakîm-i Arvâsî “Kuddise Sirruh” Hazretleri, hazırlayanlar Fuad Asım Arvâs- Şaban Er. İstanbul: Kutupyıldızı Yayınları, 2019.

_____, Tasavvuf Bahçeleri, İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 2018.

_____, Râbıta-i Şerife, sadeleştiren Necip Fazıl Kısakürek. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 2018.

Aclûnî, İsmail b. Muhammed. Keşfü'l-hafâ. thk. Yusuf b. Mahmud el-Hac Ahmed. Dimaşk: Mektebetü'l-İlmi'l-Hadîs.

Ahmed b. Hanbel. *Müsned*. thk. Şuayb el-Arnaût, Müessesetü'r-Risale. 1421/2001.

Ali el-Kârî, el-Esrârü'l-Merfû'a fi'l-ahbâri'l-mevzû'a. thk. Muhammed es-Sabbâğ, Beyrut: *Dâru'l-Emâne/Müessesetü'r-Risâle*.

Beyhakî, Ahmed b. Hüseyin. Delâilü'n-nübüvve. thk. Abdü'l-Mu'tî Kal'acî. *Dâr'ul-Kütübi'l-İlmiyye*, Dâru'r-Reyyanli't-Türâs, 1408/1988.

Buhârî. Sahîh. thk. Muhammed Zühayr b. Nâsır en-Nâsır, Dâru Tavki'n-Necât, h. 1422.

Çetin, Nuran, “Necip Fazıl'ın Abdülhakim Arvâsî'yi Tanıması ve Tasavvufi Düşünceleri”, *Turkish Studies*, 9/11, (2014).

Deylemî, Şîrûye b. Şehredâr. *el-Firdevs*, thk. Saîd b. Besyûnî Zağlûl. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1406/1986.

Ebû Bekr el-Hallâl. es-Sünne. thk. Atyye ez-Zehrânî. Cilt I. Riyad: Dâru'r-Râye, 1410/198.

Ebû Nuaym el-İsfahânî. Hilyetü'l-evliyâ. Mısır: es-Saade, 1394/1974.

Ersoy, İlyas, Necip Fazıl Düşüncesinin Felsefî Yönü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 2007.

Günaydın, Selma, “Edebî bir siyer örneği olarak Çöle İnen Nur'un kaynakları”, *Erdem, İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, sayı 71-72, 2016-2017.

Hâkim, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed. *el-Müstedrek ala's sahîhayn*. thk. Merkezü'l-Buhûs. Beyrut: Dâru't-Te'sîl, 1435/2014.

İbn Asâkir, Ebü'l-Kâsım. *Târîhu Dımaşk*. thk. Amr b. Ğarâme el-Amrevî. Dâru'l-Fıkr, 1415/1995.

İmam Gazâlî, *Hakikat Arayışı*, el-Munkız min'd-dalâl. trc. Abdurrezak Tek. Bursa: Emin Yayınları, 2019.

İmam Gazâlî. İhyâu Ulûmiddin. trc. Ahmed Serdaroğlu. İstanbul: Bedir Yayınevi, 1975.

İmam-ı Rabbânî, Mektûbat, Necip Fazıl Kısakürek, İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 2009.

Kvasoğlu Fatma Elif, Tasavvuf Tarihinde Nazarî İrfan Geleneği-Tarih, Teori ve Problemler, Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2019, 46: 365-369.

Kılıç, Merve Nur, Necip Fazıl Kısakürek ve Eserlerinde Tasavvufi Düşünce, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 2018.

Kısakürek, Necip Fazıl. Bâbîâlî, İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 2017.

_____, Başbuğ Velilerden 33. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 2018.

_____, Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 2014.

_____, Çerçeve 2. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 2016.

_____, Çile. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 2019.

_____, Çöle İnen Nur. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 2020.

_____, Doğru Yolun Sapık Kolları. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 2014.

_____, Dünya Bir İnkılâp Bekliyor. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 2014.

_____, İdeolocya Örgüsü. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 2017.

_____, İman ve Aksiyon. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 2008.

_____, İmân ve İslâm Atlası. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 2021.

_____, Kafa Kağıdı. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 2017.

_____, Konuşmalar. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 2017,

_____, Nur Harmanı. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 2010.

_____, O ve Ben. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 1978.

_____, Peygamber Halkası. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 2012.

_____, Son Devrin Din Mazlumları, İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 2009.

_____, Tanrı Kulundan Dinlediklerim. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 2019.

Kuşeyrî, Abdulkerim, Kuşeyrî Risalesi. Haz. Süleyman Uludağ, İstanbul: Dergâh Yayınları, 1978.

Koç, Turan. "Necip Fazıl'a Göre Felsefî Tefekkür ve Tasavvuf". Yeni Türkiye, 11.9.2021, cilt XXIX, sayı 119.

Serrâc, Ebû Nasr, *el-Lüma'*. trc. Hasan Kâmil Yılmaz. İstanbul: Erkam Yayınları, 2016.

Sühreverdi, Şehâbettin. Tasavvufun Esasları. Hazırlayanlar H.Kâmil Yılmaz-İrfan Gündüz. İstanbul: İBER Yayınları, 2022.

Şanlı, Ramazan, Necip Fazıl Kısakürek'te Din Duygusu ve Tasavvuf, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta, 2011.

Şeyh Safiyüddin. Reşahat. trc. Necip Fazıl. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 2020.

Tirmîzî, es-Sünen, thk. Şuayb el-Arnaût, Dârü'r-Risaleti'l-Alemiyye, Beyrut, 1. baskı, 1430/2009.

Topbaş, Osman Nuri. "Râbîta, Muhabbeti Canlı Tutmaktır". Genç Dergisi, Ocak 2012, sayı 64.

NFK ve Tasavvuf.docx

ORIGINALITY REPORT

10%

SIMILARITY INDEX

PRIMARY SOURCES

1	openaccess.izu.edu.tr Internet	110 words — 2%
2	acikbilim.yok.gov.tr Internet	107 words — 1%
3	dergipark.org.tr Internet	105 words — 1%
4	www.barandergisi.net Internet	85 words — 1%
5	acikerisim.dicle.edu.tr:8080 Internet	59 words — 1%
6	docplayer.biz.tr Internet	50 words — 1%
7	bozok.edu.tr Internet	40 words — 1%
8	issuu.com Internet	24 words — < 1%
9	Genc, Hamidullah. "Yucel cakmakli sinemasi orneginde dini Ve manevi Temalar", Marmara Universitesi (Turkey), 2020 ProQuest	20 words — < 1%

- 10 Topalođlu, Selin. "İlk Dönemden Bugüne Türk İslamcılığında Medeniyet Algısının Serencamı", Sakarya Üniversitesi (Turkey), 2022
ProQuest 19 words — < 1%
-
- 11 acikerisim.uludag.edu.tr
Internet 15 words — < 1%
-
- 12 Çetin, Cemile. "Necip Fazıl Kısakürek'in senaryo romanları üzerine bir inceleme", Bartın University (Turkey), 2024
ProQuest 15 words — < 1%
-
- 13 ADEM ÇALIŞKAN. "NECİP FAZIL KISAKÜREK İN 'ÇİLE ADLI ŞİİRİ VE ÇÖZÜMLEMESİ", Journal of International Social Research, 2016
Crossref 14 words — < 1%
-
- 14 pdfcoffee.com
Internet 12 words — < 1%
-
- 15 Kaya, Umut. "1839-1923 Tarihleri arasında Osmanlı'Da Ahlak Eğitimi", Marmara Üniversitesi (Turkey), 2021
ProQuest 11 words — < 1%
-
- 16 bisav.org.tr
Internet 11 words — < 1%
-
- 17 www.cilagazete.com
Internet 10 words — < 1%
-
- 18 Uzuner, Mehmet Gökhan. "Articulating Fascism: A Critical Assessment of Political Thought of Necip Fazıl Kısakürek", Middle East Technical University (Turkey), 2024
ProQuest 9 words — < 1%

EXCLUDE QUOTES ON

EXCLUDE BIBLIOGRAPHY ON

EXCLUDE SOURCES OFF

EXCLUDE MATCHES < 9 WORDS